

Franc Zadavec

O KOLONIZIRANI SLOVENŠČINI

Dandanes veliko govorimo in pišemo o slovenskem narodu, o njegovi kulturi, znanosti, o njegovi identiteti in končno vendarle tudi že o njegovi oziroma o naši državi. Kot narod smo bistveno zaznamovani s slovensko besedo pa zato ni nakučuje, če prirejamo tudi simpozije o slovenščini v javni rabi, v znanosti, v prevajalstvu in na drugih ravneh. Z večjim in manjšim uspehom si dokazujemo njeno izrazno bogastvo, pomensko gibkost, pojmovno obvladljivost vsakršnih vej in tém mišljenja, vsakršnih čustev, občutij, slutenj ter pojavov in zakonitosti družbenega in snovnega sveta –: slovenščina se pred ničemer ne ustavi. Tehnični, zdravstveni in drugi slovarji potrjujejo, da znanstveniki dobro skrbijo za slovensko terminologijo svojih strok. Naš največji jezikovni kulturni izdelek je akademijški Slovar slovenskega knjižnega jezika.

Kljub tem in takim samoumevnim dejanjem pa je naša splošna skrb za slovenski jezik, tj. za narodno identiteto, zelo pomanjkljiva, če ne že kar piškava in pišmeuharska. Na vsakdanjih, a zelo opaznih mestih dokazujemo razmerje do slovenščine tudi tako, da se odpovedujemo svojim besedam in tudi želji po njih: tukaj z lažno učenostjo, tam s provincialnim postavljaštvom, tukaj z lenobnim prevzemanjem vsakršnih krilatice, tam z nedostojno razprodajo samih sebe. Znotraj slovenščine nastaja cvetober, ki nas opozarja, da smo kljub narodnemu ponosu in državnemu samozavesti v resnici le napol osveščeni, napol pa pripravljeni na jezikovno kolonizacijo oziroma svoj jezik sami koloniziramo.

Kdor hodi po slovenski zemlji z dovolj občutljivimi očmi, ga kar naprej srečujejo Prešernove »skeleče misli, da Slovenec mile / ne ljubi matere, vanj upajoče«. Ker kaj se namreč pokaže občutljivim očem? Nič drugega, kakor to, da smo si naše domovanje jezikovno že čez mero ponesnažili.

Na severni strani karavanškega železniškega predora, v Podrožici in potem po vsej južni Koroški, piše na trgovinah Kaufhaus, na naši strani predora, na začetku Jesenic in potem po večjem delu Slovenije se svetlikajo Marketi, oboje seveda na slovenski zemlji. V sloviti Kranjski gori, ki v svetu pač ni neznanica, lahko obiščete (ali ste le še pred nedavnim lahko obiskali?) Spagetenhaus, blizu Prešernove Vrbe in blizu njegove »podobe raja« vam postrežejo – o da bi vsaj lahko zapisal »so vam postregli« – v restavraciji Texas. Tuji turisti pač ne smejo zgrešiti slovenskih gostiln, a ne! Na ljubljanskem Žabjaku, tam, kjer je Fran Levstik nekoč premišljeval svoje politične in še »napake slovenskega pisanja«, je zdaj »Biro – Inženiring«, v njem pa se nekaj fantov pridno po slovensko jezi nad polomljenimi pisalnimi stroji. In še tisoč in čez podobnih in drugačnih tujih napisov dokazuje tujcem slovensko jezikovno identiteto, tj. našo jezikovno »kulturo«, papagajstvo in hlapčevstvo.

Lepo –, smo že kar malo ponosni na ta naš zahodnjaški jezikovni Babilon ali cvetličnjak, Slovenija je z njim dobila posnemanja vredni »imidž«. Zato bi nas še kako pretreslo, če bi v ta naš cvetličnjak nepričakovano vdrl črkarski skrat in bi se z vsem tem vaško trgovskim in nadutim samoslepilnim napisjem in s preostalim iracionalnim besedjem, ki so ga polna tudi že usta mestnih šolarjev, poigrat tako, da bi se črke čez noč spremenile v cirilico in bi se nam zjutraj namesto Maksimarketa zableščala naproti Krupnaja torgóvnja. Mogoče pa nas niti ne bi pretreslo, saj je jezikovna praksa že »podplat čez in čez postala«, in vsak trgovčič z blagom in, žal, vse bolj tudi z duhom počenja z jezikom, kar hoče in kakor mu narekuje zasebni računalnik.

A to je šele drobec iz velikega poglavja naše neekološke jezikovne zavesti. Virus jezikovnega pišmeuharstva najeda mestoma tudi že literaturo, tega in onega pisatelja in pesnika, ki v svojem planetarnem poslanstvu, se pravi stremuštvu, trpita v pretesnem jopiču slovenskega jezika, pa šemita svojega ošabnega duha z napol razumljenimi germanskimi in romanskimi krilaticami vlemestnih ulic. Takšni jezikovni glumači bi radi sloveli danes in tukaj in po vsem svetu, pri tem pa pozabljajo, da sta Homer in Platon pisala v jeziku maloštevilnega naroda, pa sta še kako priznani in pomembni sestavini današnje evropske kulture.

Te vrste papagajstvo povečuje tudi jezikovna nemarnost v množičnih občilih. Naj izobraženci govorijo ali pišejo o gospodarstvu, o politiki, ekologiji ali čem drugem, se radi košatijo z lepljenkami iz slovenščine in tujščine. Kakor v njihovi jezikovni praksi kdaj zahrešči krjaveljščina, niso nič manj krjaveljski tudi naslednji in njim podobni izdelki: Kulturni kritik na primer pravi: »Laibachova medijsko ustvarjena fama, ki dosega že mitske razsežnosti, se je dokončno materializirala – v masovnem interesu, ki postaja že statusni simbol« (časnik »Mladina«). Ekolog nas po radiu takole tolaži: »Se bomo sestali in bomo razdelali in razgradili sklepe, kako sanirati naše gozdove.« Politik pa pravi na televiziji, da nam v današnji »gužvi« »predstoji« še marsikatera naloga, in četudi smo o tej in oni »že razgovarjali«, bo vendarle treba »ažurirati stanje stvari«. Trgovski propagandist pa sporoča, da »tovarna še ni dala na tržišče izdelka, ki bi bil hit sezone in pozlatil njen imidž«. Citati so iz leta 1987, lahko pa bi bili tudi večerajšnji, kakor npr. čarobna »Kinderlada« in »corn-flakes« in podobna televizijska žlobudra.

Dovolj je primerov o našem jezikovnem »imidžu«, in zdaj še nekaj vprašanj:

Kako naj delavec in kmet govorita lepo in izrazno bogato slovenščino, če jezikovno mazaštvo sega od neonske do pesniške pisave, če nas preplavljajo nerazumljive glasovne zveze tujih besed, če podlegamo modnemu in drugemu navidez mednarodnemu izraznemu blagu in ga v obliki »žurov«, »trendov«, »imidžev«, ali pa v obliki »gužve«, »predstojitve« in podobnih spačenk veselo, spogledljivo in neodgovorno ponavljamo, kakor da smo na mednarodni jezikovni maškeradi? Kdo naj premaga takšno jezikovno oblomovščino in kdo naj bogati slovensko jezikovno zakladnico?

Vsak Slovenec naj jo bogati! Predvsem pa sta zanjo dolžni skrbeti obe univerzi z vsemi šolami vred, so dolžne skrbeti vse raziskovalne, gospodarske, proizvodne, cerkvene in politične ustanove, kjer se slovenščina sooča z miselnimi zaletmi in civilizacijskimi novostmi človeštva. Res je, da zaostaja, kdor nima ali pa noče imeti razgledov po tem, kar se v znanosti novega zgodi in je zapisano v drugih jezikih. Toda nič manj ne zaostaja tudi jezikovni Oblomov ali izobraženec in raziskovalec, ki novih dognanj noče preimenovali oziroma – kadar je le mogoče – imenovati po slovensko. Naša posebna jezikovna naloga, še posebej naloga mlajših znanstvenih rodov je pojmovno bogata moderna slovenščina.

»Ta naloga velja tudi za vodilne in druge delavce na državni ravlini, v gospodarstvu, skratka, v vseh javnih ustanovah. Tudi za delavce v turizmu. Turistične omenjaj posebej zato, ker akademik Janez Peklenik postavlja pred vodilne uslužbence »hotelov, toplic, agencij in drugih turističnih objektov« nalogo, da morajo »obvezno aktivno obvladati najmanj dva, če ne tri tuje jezike, pa tudi maternega« in da zato morajo študirati v tujini (Republika, 26. I. 1993). Glede na tisto zadnje mesto »maternega« jezika je razcvet slovenskega turizma nemara zares usodno odvisen od znanja tujih jezikov. Obvladajmo torej predvsem tuje jezike, študirajmo na tujih fakultetah – vse drugo se nam bo navrglo, »tudi materni« jezik.

In jezikovno znanje predsednika države? Ne vprašujmo ga, koliko jezikov zna, ampak ga vprašujmo, ali na uglednih mestih dostojanstveno predstavlja naš in svoj jezik. In slavna gospoda vseh vrst: sedanji predsednik dobro obvlada ta naš in svoj največji kulturni instrument, saj je ni državniške misli, ki je ne bi jasno in logično odtehtano povedal v slovenščini pred komerkoli, tudi pred državniki, ki govorijo jezik številnejših narodov. Na njegovem mestu ne potrebujemo znalca številnih jezikov, ampak inteligentnega državnika.

Skratka: Ko na severu in na zahodu načrtno ruvajo slovensko besedo za besedo, ko hočejo nasilno utišati žuborenje ondotnih naših narečij, smo dolžni tem bolj bogatiti in ohranjati besedni obseg in duha našega jezika. Močan in avtentičen je samo narod, ki skrbi za svoj jezik in se zaveda, da je prav njegov jezik tista sveta posoda, v katero lahko sprejema in s katero lahko daje duhovno in srčno bogastvo, sprejema tujega in daje svojega.

Romantika? Za jezikovne »menedžerje« vsekakor romantika, vendar je upati, da samo zanje in za tiste resignirance v razumniških krogih, ki so prepričani, da nas bodo jeziki tujih medijev ne le poplavili, ampak tudi odplavili.

Ker nas jezikovno ne more nihče bolj slabiti in ker nihče ne more bolj razdirati slovenščine, kakor jo lahko razdiramo in slabimo prav njeni lastniki, nam Prešeren ne bo zameril, če to neveselo razmišljanje o slovenski jezikovni zavesti končamo z opominom, ki ga je na Slovence naslovil pesnik neslavnega imena Jovan Vesel Koseski: »Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti!«